

УДК 336.6

M. Chornobay, L. Chornobay, Ph. D, Associate Professors State Agrarian and Engineering University in Podilya

PROVIDING COMPREHENSIVE RURAL DEVELOPMENT UNDER DECENTRALIZATION

Abstract. *In modern terms the problem of transition to integrated rural sustainable development and is particularly relevant, since most of the necessary reforms must meet conditions to ensure sustainable development of agriculture and rural areas in general. Integrated rural development should be aimed at creating conditions favorable environment for the welfare of the rural population to ensure the competitiveness of rural areas and full realization of their economic potential.*

Integrated rural development - a process of sustainable functioning rural communities on the basis of ensuring the effective development of economic, social, environmental, and settlement components ensure reproduction of labor potential of village.

Performance indicators integrated rural development are: the increase of agricultural production; diversification of the rural economy; food security; natural growth of the rural population; raising the level and quality of life in rural areas; improve soil fertility and environmental situation in rural areas.

The development of rural areas should facilitate the transition from its agricultural village concept to a more diversified, which involves stimulating the development of other areas of human activity, including green tourism, services and accommodation in the countryside and processing industry, which would focused on local raw materials (food processing, mining and production of building materials, etc.).

Thus rural development policy is a complex task and is reduced to two things: a) the supply of public services in rural areas; b) support economic development of the village.

Keywords: *rural development, decentralization, employment, rural, agriculture, non-agricultural activities, rural economy.*

М.М. Чорнобай, Л.М. Чорнобай, кандидати економічних наук, доценти ПДАТУ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах проблема переходу сільських територій до комплексно-стійкого розвитку є особливо актуальною, оскільки більшість необхідних

перетворень повинні відповідати умовам забезпечення стійкого розвитку сільського господарства і сільських територій в цілому. Комплексний розвиток сільських територій має бути спрямований на створення умов сприятливого середовища для зростання добробуту сільського населення з метою забезпечення конкурентноздатності сільських територій та повної реалізації їх економічного потенціалу.

Ключові слова: сільські території, децентралізація, зайнятість, сільська місцевість, сільське господарство, несільськогосподарські види діяльності, сільська економіка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток сільських територій є складним та багатогранним процесом, який поєднує економічні, соціальні, екологічні та інші процеси і є одним із основних пріоритетних напрямів стратегічного розвитку більшості країн. У той же час виникають значні ускладнення з реалізацією державних програм розвитку сільських територій, які пов'язані з їх природно-кліматичними, соціально-економічними особливостями. Копіювання досвіду розвитку сільських територій розвинутих країн не завжди є доцільним, оскільки в Україні село споконвічно було колыскою розвитку виробництва, культури, традицій, мови. Аграрне виробництво при цьому займає ключову роль, оскільки забезпеченість земельними ресурсами та потенційні можливості аграрного сектору України можуть вирішально вплинути на забезпечення продовольчої безпеки у світовому масштабі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженню проблем розвитку сільських територій приділяли увагу багато вітчизняних учених, серед яких Д.П. Богиня, О.А. Біттер, В.С. Дієсперов, М.І. Долішній, Г.І. Купалова, М.К. Орлатий, О.І. Павлов, І.В. Прокопа, П.Т. Саблук, Л.О. Шепотько, В.В. Юрчишин, К.І. Якуба та ін. Ними вже напрацьовано теоретичні положення, на базі яких можна робити певні узагальнення та проводити подальші дослідження.

Формулювання цілей статті: визначення напрямів забезпечення комплексного розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Пріоритетності комплексному стійкому розвитку сільських територій як на пряму аграрної політики України в контексті євроінтеграційного спрямування додає позиція ЄС, згідно якої стійкий сільський розвиток є основою програми його розвитку та фундаментальним принципом всієї політики розвитку села в найближчому майбутньому та на перспективу [4].

Розвиток сільських територій – це процес стабільного й збалансованого забезпечення розвитку сільської поселенської мережі і сільськогосподарського виробництва на основі реалізації комплексу державного та місцевого рівня економічних, соціальних і екологічних заходів, спрямованих на збереження і збагачення людського потенціалу села – першооснови розвитку сільських територій [1].

Вважаємо, що вказане визначення є „вузьким”, оскільки орієнтується лише на сільськогосподарське виробництво, а не на сільського мешканця, який є основою функціонування сільської поселенської мережі.

На нашу думку, комплексний розвиток сільських територій – це процес стабільного функціонування сільських територіальних громад на основі забезпечення ефективного розвитку економічної, соціальної, екологічної, поселенської складових та забезпечення відтворення трудового потенціалу села.

Показниками ефективності комплексного розвитку сільських територій можуть бути: зростання ефективності сільськогосподарського виробництва; диверсифікація сільської економіки; продовольча безпека країни; природній приріст сільського населення; підвищення рівня і якості життя на селі; покращення родючості ґрунту та екологічної ситуації в сільських районах.

Звуження сфери зайнятості на селі, руйнування об'єктів інфраструктури, низький рівень та якість обслуговування селян тощо призвело до того, що основою сучасної моделі існування та розвитку сільської громади є високий рівень безробіття та низький рівень життя. При цьому піднімається питання земельної реформи, яка серед українських громадян асоціюється

в першу чергу зі зняттям мораторію на продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Земельна реформа не повинна і не може розглядатись виключно як впровадження ринку землі. Насамперед земельна реформа має стати рушієм відновлення та подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва. Чомусь одразу виникає аналогія з приватизацією у минулому промислових підприємств, які спочатку доводили до банкрутства, а потім за мізерні кошти викупували.

Таким чином, необхідно розробити та реалізувати іншу соціально-економічну модель функціонування сільської громади, метою якої буде ефективне подолання безробіття, підвищення рівня та якості життя селян.

Пріоритетною умовою стабілізації розвитку сільських територій та поліпшення життя в сільській місцевості є підтримка економічної активності як на державному, так і на місцевому рівнях.

Європейський Союз на сьогодні розглядає три основних пріоритети в розвитку сільських територій – поліпшення конкурентоздатності сільського і лісового господарства для сільських територій, підвищення або посилення управління землею, диверсифікація сільської економіки і якості життя в сільській місцевості. ЄС робить переорієнтацію – дедалі більше коштів він направляє на розвиток сільської місцевості, а не на сільськогосподарське виробництво.

Подолання існуючого занепаду сільських територій реально за умови забезпечення раціонального використання їх ресурсного потенціалу. При цьому пріоритетними є наступні завдання:

- формування крупнотоварного сегмента сільськогосподарського виробництва;
- розбудова інфраструктури аграрного ринку;
- відродження соціальної сфери села та її соціальної інфраструктури;
- ефективне і раціональне використання земельних ресурсів;
- ефективне і раціональне використання місцевих ресурсів (лісових, водних, будівельної сировини тощо);
- розвиток несільськогосподарських видів діяльності та підприємництва на селі.

Ключову роль у вирішенні вказаних завдань в сучасних умовах мають відіграти сільські голови, сільські ради, актив села. Їх завдання – створити сприятливі умови та ініціювати формування і розвиток на селі малого та середнього бізнесу, обслуговуючих кооперативів, підприємств з переробки сільськогосподарської сировини, підприємств з виробництва будівельних матеріалів (на основі місцевої сировини), закладів сфери обслуговування населення, тощо. Основна мета цієї діяльності – самодостатність сільської територіальної громади, можливість вирішення поточних економічних і соціальних завдань за рахунок власних ресурсів.

При цьому можна використати досвід Канади, де питання надання капіталу під створення нових або розширення діючих підприємств в сільській місцевості вирішується на рівні громади. Причому позика громади, а також провінції, є безпроцентною, повернення якої розраховано на 5 років. Для поліпшення доступності банківських кредитів розроблено програму допомоги сільським підприємцям, згідно з якою сільські кредитні спілки надають гарантії позик.

Сьогодні система місцевого самоврядування не задовольняє потреб суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості сільських територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утворених ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях.

Ключовими, на нашу думку, проблемами при цьому є несприятливе життєве середовище на селі та відсутність можливостей для самореалізації людини, що веде до старіння, знелюднення сіл, активізації переміщення сільської молоді у міста. Тому вкрай важливо терміново змінювати сам механізм відносин на рівні територіальної громади, між територіальними громадами, між територіальною громадою і державою.

Назрів процес реформування місцевого самоврядування. Наразі в Україні 10278 сільських рад. Вони представляють інтереси 28445 сільських населених пунктів. Звичайно, є багато сіл із на-

селенням 200-500 осіб, вони вимирають, а сільські ради там діють. Позиція уряду та адміністрації Президента – скоротити їх на основі об'єднання до чотирьохсот.

Відповідно до статті 2 Закону України „Про добровільне об'єднання територіальних громад” добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється з дотриманням таких принципів:

- конституційності та законності;
- добровільності;
- економічної ефективності;
- державної підтримки;
- повсюдності місцевого самоврядування;
- прозорості та відкритості;
- відповідальності [2].

Законопроект передбачає запровадження простого механізму об'єднання малих територіальних громад між собою. Об'єднані громади збільшують свої території, матеріальні, інфраструктурні (школи, дитячі садки, заклади культури, об'єкти торгівлі і громадського харчування тощо) та фінансові ресурси.

При цьому багато науковців і практиків висловлюють чіткі застереження щодо цього процесу. Сільська рада – основа життєдіяльності села. Після ліквідації сільських рад в невеликих селах автоматично постане питання про закриття сільських шкіл, закладів культури, медичних установ, що призведе до погіршення й так непростого життєвого рівня на селі. Аналогію можна провести з радянським досвідом укрупнення колгоспів, коли розвивалося лише те село, де була центральна садиба колгоспу, а всі навколишні бригадні села були залишені напризволяще. З цього почався занепад українського села.

Вважаємо, що об'єднання громад має відбуватися економічно обґрунтовано. Повноваження з розпорядження земельними ресурсами мають перейти місцевому самоврядуванню. Сільським радам необхідно надати право проведення реєстрації майнових прав, нотаріальних дій (за спадщиною), актів цивільного стану громадян та знищити неприйнятну бюрократичну дозвільну систему, яка діє в державі. Зараз вкрай важливо наблизити владу до людей, а міс-

цевому самоврядуванню надати повноваження і фінансові ресурси для соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Крім цього, в Україні потрібно провести фінансову децентралізацію, залишати більшість податків в селі. Агрохолдинги мають платити податки не за місцем реєстрації, а за місцем розміщення земельних ділянок та ведення господарської діяльності. Зараз вони використовують земельні ресурси і погіршують їх якість, знищують сільські дороги, зменшують кількість робочих місць, за що не несуть ніякої відповідальності, а місцеві сільські бюджети майже нічого не отримують.

Більшість податків та зборів має залишатися для розвитку місцевих громад, що дасть можливість утримувати соціальну сферу на селі та стимулювати розвиток виробництва на території сільських рад через відкриття сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативів, переробних підприємств, закладів сфери послуг та інших. Це дасть можливість створити нові робочі місця та відродити українське село.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок в даному напрямку. Комплексний розвиток сільських територій повинен сприяти переходу села від його аграрної концепції до більш диверсифікованої, яка передбачає стимулювання розвитку інших сфер людської діяльності, зокрема зеленого туризму, сфери послуг, а також розміщення в сільській місцевості переробних та промислових підприємств, які б орієнтувалися на місцеву сировину (переробка сільськогосподарської продукції, видобуток корисних копалин та виробництво будівельних матеріалів, тощо). Відтак політика розвитку сільських територій є комплексним завданням і зводиться до вирішення двох проблем: а) постачання суспільних послуг в сільській місцевості; б) підтримка економічного розвитку села. У рамках останнього завдання несільськогосподарська зайнятість, на додаток до сільського господарства, є важливим джерелом зайнятості на селі та можливістю підвищити доходи сільського населення, а відтак і стандарти життя в селах України.

Список використаних джерел

1. Дієсперов В.С. Сталий сільський розвиток: проблеми становлення: монографія / Дієсперов В.С. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 216 с.
2. Закон України „Про добровільне об’єднання територіальних громад” від 05.02. 2015 р. № № 157-VIII / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 13. – ст. 91.
3. Павлов О.І. Сільські території України: функціонально-управлінська модель: монографія / О.І. Павлов. – Одеса: Астропринт, 2009. – 344 с.
4. Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій: монографія / [Саблук П.Т., Кропивко М.Ф., Булавка О.Г. та ін.]; за ред. П.Т. Саблука, М.Ф. Кропивка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 454 с.
5. Формування економічних умов розвитку сільських територій / Матеріали Третьої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених / [Саблук П.Т., Лузан Ю.Я., Жук В.М. та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 271 с.

***Аннотація.** В современных условиях проблема перехода сельских территорий к комплексному устойчивому развитию является особенно актуальной, поскольку большинство необходимых преобразований должны соответствовать условиям обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства и сельских территорий в целом. Комплексное развитие сельских территорий должно быть направлено на создание условий благоприятной среды для роста благосостояния сельского населения с целью обеспечения конкурентоспособности сельских территорий и полной реализации их экономического потенциала.*

***Ключевые слова:** сельские территории, децентрализация, занятость, сельская местность, сельское хозяйство, несельскохозяйственные виды деятельности, сельская экономика.*